

SZABÓ LÁSZLÓ GY.

SZERETETCSOMAG ÉS MACSKAKÖRÖM

cicákról, növényekről, példaképekről, barátokról
válogatott írások, másodközlések

SZABÓ LÁSZLÓ GY.

SZERETETCSOMAQ ÉS MACSKAKÖRÖM

cicákról, növényekről, példaképekről, barátokról
válogatott írások, másodközlések

PÉCS, 2026.

A szerzőről

Prof. Szabó László Gyula 1942. március 28-án Pécsen született. 1965-ben kapott gyógyszerészi oklevelet a Budapesti Orvostudományi Egyetem (BOTE) Gyógyszerésztudományi Karán. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Gyógyszerészeti Intézetének emeritus professzora. Kutatási területei: agrobotanika, farmakobotanika, fitoterápia, alkalmazott növényélettan (csírázásélettan), fitokémia, allelopátia.

A Szent István Tudományos Akadémia rendes tagja, az MTA doktora; Augustin Béla, Jánossy Andor, Kitaibel Pál, Huzella Tivadar, Szebellédy László emlékérmekkel tüntették ki.

PÉCS, 2026.

ISBN 978-615-02-5689-4

BEVEZETÉS

2020-ban magánkiadásként jelent meg „Egymásért vagyunk” című, tudománytörténeti könyvem. Ebben olyan példás kutatókról, tudósokról írt emlékezésimet gyűjtöttem össze, akik eredményeikkel sokat adtak a növényekkel foglalkozó tudományterületeknek vagy élőhelyük szűkebb történelméhez.

Azóta gyarapodtak írásaim. Felmerül a kérdés: Kinek és miért rendeztem kötetbe a már publikált cikkeket? Ki fogja olvasni?

Talán grafomániás hajlamom vett rá. Pályám kissé rendhagyó, hiszen gyógyszerési oklevéllel inkább biológusként szolgáltam az agrárkutatásban, ezáltal sokféle szakemberrel ismerkedtem meg. Tudom, hogy írásos gyűjteményem nem sok Olvasó kezébe fog kerülni, de a benne foglalt élmények talán felkelthetik az érdeklődést vagy kedvet adnak a hagyományok megörökítésére. Az ember nagy kincse, hogy emlékezni tud. Sok olyan szép élmény van életünkben, amire érdemes visszagondolni.

Olyan ügyekről és személyekről írtam, amelyek és akik a jövőt is szolgálják. Becsületesen elhivatott és hiteles emberek hivatásáról és meghatározó ügyekről, eseményekről, közérdekű témákról olvashat az érdeklődő.

Végül, de nem utolsósorban a munka eredménye mit ér, ha nem szövi át az egymás iránt érzett tisztelet, megbecsülés és szeretet? Jelképnek a macskákat választottam, akik elvárják, de sokszorosan visszaadják a szeretetet. Kedves, sokszor örömmel is kifejezett ragaszkodásukkal hozzánk tartoznak, róluk is szó esik növénynevek kapcsán.

Fogadják soraimat megértéssel.

Végül köszönetemet fejezem ki a támogató szervezeteknek, hogy erkölcsileg biztosították a szellemi hátteret. Nem utolsó sorban hálásan köszönöm Körömi Csenge grafikusnak a művészi színvonalú és gondos szerkesztést, továbbá a Séd Nyomdának a kivitelezést!

2025. december

Szabó László Gy. emeritus professzor
a Szent István Tudományos Akadémia tagja

↑ 25. kép
100 éves, fehér termésű cseresznyefa
a háttérben

↑ 27. kép
Kertészlet, muskátli veranda

↑ 26. kép
Bissei parasztház verandája

BEVEZETÉS	07
NÖVÉNYEK ÉS CICÁK	09
Botanikus macskák	10
Gazdasági állatok és gyógynövények	
– Thaisz Lajos, Vinczeffy Imre úttörő munkássága	25
Szűrös csodabogyó Bissén	37
Pécsvárad – kolostorkerttől a gyógyszergyárig	42
A Mecsek Gyógyteák története, Pécsvárad hagyományai	44
PÉCSVÁRAD – a hely szelleme helytörténeti vonatkozások	68
Az etnofarmakobotanika nyomdokain	75
Tündérkertek	80
Régi szőlőfajták (Werner és társai könyve)	82
Természetvédelmi szempontok a Balaton partvidékén	86
Tavaszi séta a PTE Botanikus Kertjében	88
Horvát Adolf Olivér és a Pécsi Akadémiai Bizottság	96
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY FÜVE	103
Mátyás király hársfája	116
Húsos som	122
Értékes gyógynövényünk a paprika szegedi és pécsi kutatások	129
Füge	140
Alma	145
Ajzószeres – johimbe, hólyaghúzó izgonc, nadragulya, maszlag, angyaltrombita, damiána	149
Orvosi kender	157
OKTATÁSI KUTATÁSI EMLÉKEK	165
Az alkalmazott növénytan nagy egyéniségei	166
A farmakognózia oktatását szolgáló úttörő tankönyvek	173
A pécsi Farmakognóziai Intézet megalakulásának előzményei, intézeti tanszék (2003-2006)	181
Fitokémiai karakter és allelopátiás potenciál (SZIA székfoglaló)	185
Pécsi farmakológusok neves elődei	194
A pécsi gyógyszerészképzés rövid története	201

EMLEKEZÉSEK	209
A búza, mint kenyér- és gyógynövény – a fajtaismeret és nemesítés kiemelkedő tudósai: Mándy György, Mesch József, Szamák István, Barabás Zoltán	210
Andrásfalvy András – növénygenetikus és paprikanemesítő	220
Dános Béla – farmakobotanikus	225
Jurcsik István – a humuszkutatás pécsi úttörője	228
Kósa Géza – a hazai botanikus kertek vezéregyénisége	234
Lipták József – gyógyszertermékgyártás minőségbiztosítója	236
Macalik Ernő – biológus, a Hargita „füvesembere”	238
Paál Huba – növényanatómus, embriológus	245
Pífkó Dániel – botanikus, tudománytörténész	247
Rab János – az etnogeobotanika úttörője	252
Reuter Camillo ifj. – erdőmérnök, nyelvész	255
Tóth László – szegedi gyógynövénykutató	261
Tüll Alajos – jezsuita szerzetes	262

IRODALOMJEGYZÉK	271
------------------------	-----

IMPRESSZUM:

Szabó László Gy.
Szeretetsomag és Macskaköröm
– cicákról, növényekről, példaképekről, barátokról
(válogatott írások, másodközlések)
szerzői kiadás

Pécs, 2026.

Támogatók:
Pécsi Egyetemi Gyógyszerészképzés Alapítvány
Magyar Biológiai Társaság Pécsi Csoportja
MTA Pécsi Regionális Bizottságának Növénytan Munkabizottsága
PTE GYTK Gyógyszerészeti Intézete
MecsekDrog Kft, Pécsvárad
MGYT Baranya megyei Szervezete

Layout: Körömi Csenge
Címlapon: Géza a bissei ősök utóda
(foto: Szabó M. O.)

Nyomda: Séd Kft. Szekszárd
ISBN 978-615-02-5689-4

Jolán néni – Salamon Jánosné, sz. Pfundt Jolán (1929–2011, Bisse) élete utolsó adatközlése (2011 nyarán) szerint – a múlt század közepéig a bissei lányok, asszonyok nemcsak a Tenkes erdeiben, hanem a Mecseken is bér munkában szedtek a koszorúkészítőknek szűrös csodabogyót, ahogy itt is nevezik, egértővist. A tenkesi egértővis alacsonyabb növésű, tömör bokrokat alkotott. Értékesebbnek tartották, mint a mecsekit. Speciális, görbe, fanyelű késsel vágták le a zöld hajtásokat és kisebb bálákba szedték össze. A tövek így minden évben új hajtásokat tudtak fejleszteni. A felvásárló ezeket a „kisbálákat” pakolta fel a szekerekre. Ma már védett faj. Ezt Eta is tudta.....persze azt nem, hogy a *Ruscus aculeatus*, azaz szűrös csodabogyó gyökértörzse) értékes gyógyszeripari nyersanyag, mint ismeretes trombózis-ellenes hatóanyagát kivonják és gyógyszert készítenek belőle. Érdemes megjegyezni, hogy termesztésbe vonása időszerű lenne, ehhez több genotípus (kemotípus?) kísérleti telepítésére nyílhat lehetőség nemcsak a Mecsekről, hanem a Villányi-hegyről is (ide értve a Tenkest is)!

Eta növényismereti tudása és szorgos keze sokaknak szerzett örömet. Az „antioxidánsokban, vitaminokban” gazdag hecsedlin kívül bőven gyűjtött pormentes, tiszta lelőhelyekről termést (fekete bodza, húsos som, feketeszeder és kökény). Egyszerű falusi asszony léte az a népi tudást kamatoztatta, amit elődeitől „örökölt”. Ő volt a Tenkes alji Bisse utolsó, virágokat és terméseket gyűjtő asszonya!

↑ 29. kép
Ebédelés a diófa alatt

↑ 28. kép
Kertben *Iris sibirica*

Horvát Adolf Olivér és a Pécsi Akadémiai Bizottság

Horvát Adolf Olivér tanár úr olyan egyéniség, akinek szellemi kisugárzása folyamatos. Ezt olyanok is érzékelik, akik személyesen már nem ismerhették. 2007-ben, születésének 100. évfordulóján méltattuk életpályáját, hiszen a megelőző évben, 2006-ban, 99 éves korában távozott el közülünk. E centenáriumi évben a Mecsek Egyesület évi közgyűlésén, a Baranyaház dísztermében Baronek Jenő és Nagy Gábor emlékezése hangzott el, közölve a gyászjelentést a 10., „új” évkönyv 83. oldalán. Közös emlékezést tartott a Magyar Biológiai Társaság és a Pécsi Akadémiai Bizottság. A Pécsi Tudományegyetem Növényrendszertani és Geobotanikai Tanszékén a herbárium-termet „Horvát Olivér Adolf” tanteremnek nevezték el. Születésnapján, március 6-án avatta fel Borhidi Attila professzor. Másnap Páva Péter, a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnázium igazgatója adta át a „Horvát Olivér Adolf” termet, ami addig a természetrajzi előadó volt. Itt kiállítási szekrényben kaptak helyet a tanár úr tárgyi emlékei, a falon pedig az a Krisztus-feszület, amelyet e sorok írójának ajándékozott, s amelyet méltóbbnak tartottam arra, hogy örökül adjam a Gimnáziumnak. Lakóházának falára még ebben emléktábla került a Pécsi Városszépítő és Városvédő Egyesület kezdeményezésére, Pécs város anyagi támogatásával. Ma is ott van, miközben az épületet az enyészet lassan porrá teszi. A pécsi püspök ígérete szerint van rá remény, hogy renoválása 2019-ben befejeződik, s a lakás helyén egyháztörténeti kutatóhely (könyv- és levéltár) létesül.

Könyvek és előadások sora tanúsítja, hogy a tanár úr megbecsülése az elmúlt 10 évben tovább tartott. Népszerűségét nem csak páratlan tudásának, hanem a Mecsek és Pécs iránti hűségének köszönhetette. E mögött Isten, haza és a család szeretete állt. Szinte a város „minden polgára tanítványa” volt. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a Széchenyi Gimnázium befejezése óta tanítványi kapcsolatban voltam vele (akárcsak életpályájának lelkes feldolgozója, Temesi Endre Miklós), s amikor botanikusként kezdtem el tevékenykedni, alkalmam volt az általa végzett szervező munkában közreműködni. Így ragadt rám az a „rang”, amire most is büszke vagyok, ahogyan nevezett: „Szabó Laci, a titkárom”. Kötelességemnek érzem, hogy e szervezőmunkának a legértékesebb eredményeire emlékezzem.

Alkalmas háttérnek adódott, hogy a Pécsi Akadémiai Bizottságon belül megalkult a Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottság Dénesi Ödön Ybl-díjas

52 kép ↑

Növényteni és természetvédelmi szervező munkájáért 1991-ben 'Grastyán-díj' kitüntetéssel vesz át Romhányi György akadémikustól, a Baranya megyei MTE SZ elnökétől (Laufer László felvétele)

építész elnökletével és Fodor István titkári közreműködésével. Ezen belül 1969-ben, 50 éve kezdte el szoros együttműködését a Biológiai Szakbizottsághoz tartozó Alkalmazott Növényteni Munkabizottság és az előbb említett szakbizottsághoz tartozó Természetvédelmi Munkabizottság. Gyakorlatilag titkári közreműködéssel Horvát A. Olivér irányította a szervező munkát. Fontos szakulást tartottunk 1977. február 1-én a PAB-székházban. Idézve a jegyzőkönyvből: „A Természetvédelmi és az Alkalmazott Növényteni Munkabizottságok egyesítve a hatékonyabb és eredményesebb munkát célozzák. Az 1977-79. évekre vonatkozó munkatervünkkel minden tag egyetértett...” A legsürgetőbb feladatok Pécsre és a városi parkerdőre vonatkoztak. Összesített javaslatok közül említésre méltók:

1. A zöldterületek gyors növelése Pécs levegőszennyeződésének ellensúlyozására. A városra irányuló szél miatt az év minden harmadik napján mérgező füstmennyeség veszélyezteti a lakosságot (Kollwintz Ödön, Gyurkó István, Szabó Lajos). Ezért a város zöldterületeit növelni kell (Kalla Gábor), pl. szanált területek parkosítása, belvárosi udvarok fásítása, közparkok létesítése a kiszabított városfal környékén (Dénesi Ödön), keresztgátas-teraszos kialakítás lehetősége (Vöröss László Zsigmond), Észak-Dél irányban minél előbbi erdőtelepítés (Buchert Ádám, Kalla Gábor), idős fák védelme, kikerülése (Tóth Imre).

PÉCSVÁRAD

– kolostorkerttől a gyógyszergyárig

A „Magyar Kémikusok Lapja” 2011. júniusi számában „A kémia kiválóságai” rovatban olvashatunk arról a sikertörténetről, ami a „PannonPharma Gyógyszergyártó Kft.” kibontakozásáról szól. Örvendetes, hogy a magánpatikák államosítása nyomán létrejött szocialista vállalat ismét magánkézbe került. A privatizáció révén – átmeneti magyar–USA vegyesvállalat megalakulása után „tisztán” magyar érdekelttségű lett a mai gyár tőkéje. A hajdani, budakalászi Gyógynövény Kutató Intézet megvásárlásával a gyár napjainkban ügyesen gyarapodik köszönhetően az országos, ezen belül is a PTE-kapcsolatoknak. Érdemes a nemrégiben megjelent Pécs Lexikon címszavát idézni: „Baranya megyei Gyógyszertári Központ – Az államosítást követően 1950-ben megalapított, a Baranya megyei Tanácshoz tartozó vállalat. Első munkásigazgatója (1950–80) Szabó Pál bányász. A könyvelő Kövecz Ferenc jogász (1950), a főkönyvelő Nagy József (1951–64), majd Kövecz Ferenc (1964–82). Székhelye: Lánca u. 22–24. (1952), később lebontották. Az első vállalati főgyógyszerész Elmer György (1952), később megyei főgyógyszerész (1958). A vállalat későbbi főgyógyszerészei közül jelentős szakmai munkát végez Németh Miklós (1961). A Galenusi Laboratóriumot Kerbolt Kornél, a Gyógyszergazdálkodási osztályt Szekeres Sándor, a Gyógyszervizsgáló-szakfelületi Laboratóriumot Tamási Alajos vezeti. A Központ új épülete (Ürögi fasor 2/a.) több ütemben készül el (1979) raktárakkal, korszerűen műszerezett laboratóriumokkal, irodákkal, szociális helyiségekkel, tenispályával, gyógynövény-kerttel. Az új vállalati (1990-től Pannonmedicina) igazgató Kőhegyi Imréné szakfelügyelő gyógyszerész (1980–96). Vezetése alatt jelentős műemlékvédelmi és alkalmazott kutatási munka bontakozik ki. A privatizáció után Pannonmedicina Gyógyszerellátó Vállalat, majd Rt. (1996), ma Pannonmedicina Gyógyszerkereskedelmi Zrt (2006). A korábbi vállalati Galenusi Laboratóriumból 1991-ben alakul ki az 1994 óta működő pécsváradi Pannonpharma Gyógyszergyártó Kft.” (Azóta már a kereskedelmi raktárközpont a Farmafontánával fuzionált.)

A „kiválóság” bemutatói – a hivatkozott cikkben – utalnak az egykori bencés monostor gyógynövény-kertjére, amiről már 1989. február 24-én előadás hangzott el a Pécsi Akadémiai Bizottság székházában Horvát A. Olivér, a Mecsek

halhatatlan botanikusa bevezető gondolatait követően, „A pécsváradi vár történetének gyógyszerészeti és kertészbotanikai vonatkozásai” címmel (Lárencz László gyógyszerésztörténésztől és e sorok írójától). Ennek nyomán a várkertben a lelkes helyi polgárok kialakították a gyógynövénykert magját. A telepítésre szánt növények a Szent István korában már terjedő bencés hagyományokat, a 795-ben kelt „Capitulare de villis” előírásait és a Szent Galleni kolostor örökbecsű kerttervét figyelembe véve a XII–XIII. sz. fordulóján készült Pray-kódexben felsorolt fajokra terjedtek ki: abrotanum (isten fája), varádics, fehér üröm, menta-fajok, zsálya (orvosi és muskotály-), majoránna, kakukkfű, méhfű, rozmaring, izsóp, levendula, tisztesfű, konyhakömény, zeller, petrezselyem, édeskömény, lestyán, kapor, turbolya, kövirózsa, torma, fehér mályva, ruta, apró bojtorján stb. Középen helyet kapott a nehézszagú boróka (*Juniperus sabina*), ami a hazai temetőkben is kedvelt és elterjedt növénnyé vált a középkortól kezdve. Meg kell jegyezni, hogy mind a mai napig a hagyományos magyarországi parasztkertekben is ezek a fajok a leggyakoribbak, hiszen a mi éghajlati adottságaink nagyrészt telepítésüknek kedvez. A díszborókák pedig temetőkertjeinkben gyakoriak, különösen a kereszt mellé ültetve.

Az sem véletlen, hogy Pécsváradon külön vállalkozásként alakult meg a Mecsek-Drog Kft, a hagyományok jelenkori megvalósítója, az ország egyik legnagyobb teagyártója és forgalmazója („Mecsek” teacsalád), mely alapanyagainak egy részét a baksai „bio”-gyógynövény-feldolgozó üzemtől szerzi be.

A rövid jellemzésekből kitűnik, hogy a legtöbb macska-előtagú növény-név az ajakosvirágúak családjába tartozó fajok közül került ki. Ezekre jellemző a kellemes illat mint pl. citromfű, bazsalikom, levendula, menta, orvosi zsálya, rozmaring, csombor, szurokfű, majoránna, kakukkfű stb.) és a jó mézelőképeség. A macskáknak a Valeriana gyökere is vonzó illatú. A szép virágokat a macskák különösen szeretik. A növények másik része olyan formájú szerveket képez, amelyek hasonlítanak a macska bizonyos testrészéhez (farok, here, láb, talp, karom, köröm, szem).

Befejezésül érdemes arra gondolni, hogy a macskákat a varázslással kapcsolatos növények kapcsán gyakran ábrázolják. A „titokzatosság” hozzátartozik jellemükhöz. Pl. vajon hogyan magyarázzuk meg azt a „transzcendens” kapcsolatot, ami az érzékeny idegrendszerű, világhírű magyar versenyló, Kincsem és legkedvesebb társa, a fekete-fehér nőtény macska, Csalogány között alakult ki? Mint ismeretes, Kincsem Csalogány nélkül egyetlen versenyére sem volt hajlandó elindulni.

GAZDASÁGI ÁLLATOK ÉS A GYÓGYNÖVÉNYEK

